

AU! Contraire **De tegensprekende bijna wekelijkse overdenking**

In het oog van de Duitse orkaan
donderdag 23 december 2010

Aan de vooravond van de Duitse verkiezingen van 18 september 2005 stelde de expert Miegel scherp en helder de vraag naar de betaalbaarheid van de pensioenen tijdens het debat tussen bondskanselier Gerhard Schröder en Angela Merkel. Unisono, harmonieus zelfs, gingen de politici op wat anders over. De Duitse pensioenen zijn sindsdien verhoogd.

Momenteel zijn de pensioenen in Duitsland behoorlijk: in 2008 lag het gemiddelde inkomen van de Duitse gepensioneerde, rekening houdende met alle inkomsten, boven de € 1950.

Het zou Nederland zorgen moeten baren. Terecht omschreef de wetenschappelijk directeur van het Duitsland Instituut in de Volkskrant dat China minder belangrijk is dan Duitsland.¹ Voor Nederland. Te meer nu het de Duitsers zijn die Europa uit decennialang ongegrond optimisme hebben te betalen. Daar zijn politieke besluiten voor nodig. In Duitsland.

Om helder te zien waar de vergrijzingpijn zit moet achter de sluier van economische kennis gekeken worden naar de naakte demografische waarheid. Met een geboortecijfer van 1,36 is een duurzame Duitse economische groei een illusie. En een economische krimp een onontkoombaarheid. Komt bij dat een toename van geboorten bij 33-plussers en een afname bij de 33-minners het nog erger maakt. De remigratie van de grootste groep buitenlanders, de Turken, is al begonnen. De demograaf Herwig Birg gaf aan dat het bevolkingsverlies van Duitsland momenteel in de orde ligt van een stad als Aken.

Jaarlijks.

Binnen een tiental jaren is het een stad als Hannover. Daarbij gaat Birg van immigratie uit. Het lijkt er ook een beetje op met de Oost-Europeanen die de laatste jaren naar Duitsland trokken. Maar opnieuw bedriegt de schijn, in heel Oost-Europa is de geboorte dramatisch ingezakt na 1989. De vroege twintigers die men zoekt zijn er over een paar jaar niet meer.

Rond 1960 lag het aandeel van de staatsuitgaven in Europa aan het BBP onder 20 procent (Spanje) tot maximaal 36 procent (Oostenrijk). Momenteel zit er geen staat meer onder de 40 procent en zijn er staten die boven de vijftig procent zitten. Duitsland is een van de landen waar de bijdrage van de werkenden aan de vergrijzing ongeveer gaat verdubbelen.

Voordat de crises van het laatste decennium werden doorberekend werd al gesteld: 'Auf der Grundlage dieser Entwicklung des Altenquotienten wird es in 50 Jahren fast ebenso viele Ruheständler wie Beitragszahler geben. Zudem ergeben Modellrechnungen, dass bei Aufrechterhaltung des heutigen Rentenniveaus von 64% der Beitragssatz zur Rentenversicherung auf über 40% steigen müsste.'² Met andere woorden óf de werkenden betalen zich in de toekomst ongelukkig voor dan in verhouding steeds rijkere gepensioneerden óf de pensioenen moeten omlaag tot ver beneden het bestaansminimum.

¹ http://opinie.volkskrant.nl/artikel/show/id/7419/Duitsland_is_belangrijker_dan_China

² Roloff, Juliane, 2003, *Demographischer Faktor*, Hamburg, eva, p.82

Als de financiële lasten verdubbelen dan moet men betalen om te gaan werken. Men werkt nu al, als men werkt, meer dan het halve jaar *niet* voor zichzelf. Dat laat zich niet oplossen door meer regelgeving, meer controle, door bezuinigingen en beperkingen of door het 'printing on command' van centrale banken.

De mogelijkheden om voor de omslagstelsels te betalen raken uitgeput. Het gespaarde geld voor de pensioenen is grotendeels foetsie. Beter gezegd, de verwachtingen en de modellen die op de ontwikkeling van de bubbels gegrond werden bleken ongegrond. De lucht is er uit met de aandelen, zo her en der al met het onroerend goed, nu de staatsschulden nog.

Wat de 'Schuldencrisis' genoemd wordt is het laatste stuk van het leeglopen van de asset inflatiebubbels die gekweekt zijn door het massale pensioensparen en beleggen van een welvarende naoorlogse geboortegolf. De er tegen getroffen Europese maatregelen zijn vergelijkbaar met de ruitwissers aanzetten voor het geval de kar van de kade glijdt.

Wirtschaftswoche gaf al aan hoe bedreigend voor de ECB het politieke handelen kan worden wanneer Portugal en Spanje ook gered moeten gaan worden: 'Das Pulverfass, auf dem die Währungshüter sitzen, droht zu explodieren.'³

Franse en Italiaanse problemen komen er al aan.

Dus moeten echte beslissingen genomen worden die met meer rekening houden dan wat velen momenteel menen te zien. Noch de Europese besluiten noch de Amerikaanse raken aan het fundament van de problemen. Spilzucht en consumptief spenderen lijkt economisch verstandig. Maar is het niet wanneer de vergrijzing aan de deur klopt. Het valt in Duitsland te merken. Daar lijkt het nu volgens de economen en de Nederlandse pers economisch goed te gaan. Het is het mooie weer in het oog van de orkaan.

De nadruk ligt in het Nederlandse nieuws, en bij de analisten, op de Duitse export, de daar boomende economie, de volle kassen bij de ondernemingen, de goede vooruitzichten en de positieve traditionele economische indicatoren. De rente is laag. Niet omdat er zoveel gespaard wordt maar om het uitgeven te financieren. En om de export van ten dele elders gemaakte producten, voorzien van het etiket 'made in Germany', te bespoedigen. Duitsland profiteert. Op de korte termijn. En krijgt op de iets langere duur de rekeningen te betalen.

Volgens de Bank für Internationalen Zahlungsausgleich (BIZ Bank for International Settlements) zijn Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje Duitsland en Duitse instellingen meer dan een half biljoen dollar schuldig.⁴ De schuldencrisis bedreigt verzekeraars en de 'pensioenkassen'. De twijfel over de houdbaarheid van de Duitse staatsschulden neemt bij de investeerders toe. Nog nooit eerder in de geschiedenis maakte Duitsland hogere schulden dan in 2010. Weliswaar was het minder erg dan aan het begin van het jaar verwacht, maar dan nog: schulden zijn geen overschotten. Van de eerder geplande wens, van de verwachting en het streven naar 'zwarte cijfers' in 2011 is slechts de wens over.

Het gaat niet best, het aantal armen in Duitsland is vergeleken met tien jaar geleden met een derde toegenomen. Dit betreft vooral jonge mensen en gezinnen. Ongeveer 11,5 miljoen mensen, 14% van de bevolking. Momenteel wordt via Harz IV, de Duitse bijstand, al 11 miljard uitgegeven aan financiële ondersteuning van beroepsmatig werkenden, de tendens is stijgende. In de helft van de beroepen houdt men netto minder over dan in 1990.

³ <http://www.wiwo.de/finanzen/warnschuss-aus-der-europaeischen-zentralbank-450383/>

⁴ http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1012.pdf

<http://www.welt.de/wirtschaft/article11579516/Krisenlaender-schulden-Deutschland-eine-halbe-Billion.html?wtmc=plista>

Dit treft artsen het hardst. Inmiddels zijn er duizenden artsen te weinig. Een derde van de Zwitserse artsen komt uit Duitsland, de opleiding kost € 400.000. Eén op de vijf ziekenhuizen wordt in het voortbestaan bedreigd. Ziekenfondsen vrezen een collectieve ineenstorting, het verwachte tekort in 2011 is 11 miljard.

Tussen 2008 en 2009 is het aantal ontvangers van de 'Wohngeld', de Duitse woontoeslag met de helft gestegen. Door tegenvallende belastinginkomsten verwachten steden en gemeenten voor 2010 dieprode cijfers. Het gevolg van fanatiek bezuinigen op de loonkosten is geweest dat in Duitsland diegenen met bijstand er financieel beter aan toe zijn dan werkenden met een laag loon. De 'sociale kassen' zijn leeg. Een ineenstorting dreigt: "Schon in diesem Jahr kommt auf jeden Erwerbstätigen ein Empfänger von Sozialleistungen wie Rente oder Arbeitslosengeld", sagt Waltraut Peter vom arbeitgebernahen Institut der Deutschen Wirtschaft in Köln (IW). Zahlreiche Studien zeigen zudem: Das Problem wird sich dramatisch verschärfen.⁵

De lasten voor de burger zullen in 2011 toenemen. Duitse sociologen vrezen voor de erosie van de samenleving door de wegvallende middenklasse. Sociologen van de Universiteit Bielefeld constateren: „In der Krise haben viele Besserverdiener erstmals gemerkt, was finanzielle Einbußen bedeuten“, sagt Studienleiter Heitmeyer. Dadurch seien mühsam erlernte soziale Normen und Werte in Vergessenheit geraten, der Sozialdarwinismus habe zugenommen. Das Gefühl der Bedrohung durch die Krise habe auch zu einer schleichenden „Radikalisierung der gesellschaftlichen Mitte“ geführt.⁶

Uit eerdere jaren was al bekend dat, ik noem maar wat, één op de veertien Duitsers kampt met onoverkomelijke schulden. Steeds meer Duitsers denken over emigratie. In 2045 zullen er meer Fransen dan Duitsers zijn, nu zijn er nog 22 miljoen Duitsers meer dan Fransen, 82 tegen 60 miljoen want Duitsland is de Europese hekkensluis in de geboorten. Duitsers missen sociale gerechtigheid en van de economische opleving had 83% in 2007 niets gemerkt.

Dat met het huidige beleid de toekomst onbetaalbaar is wordt wel gevoeld maar nog niet begrepen. Mensen zijn (bestaans)onzeker. Ze zien een dreigende toekomst. En indien ze wat ouder zijn dan wensen ze in de omslagstelsellanden nog snel dát aan consumptie te realiseren waarvan ze zeker weten dat het er over een paar jaar niet meer inzit. Niemand die het vuurpeloton verwacht maakt zich zorgen over de gevolgen van zijn nicotinegebruik.

De rust en de tijdelijke economische voorspoed zijn daarom bedrieglijk:

1. De huidige Duitse consumptie vindt plaats omdat het ontbreekt aan vertrouwen. Stephan Grünewald, schrijver van *Deutschland auf der Couch*⁷, gebaseerd op 20.000 diepte-interviews, verklaart de huidige Duitse consumptiedrang uit verdringing: 'sie feiern einen Konsumkarneval mit nicht datiertem Aschermittwoch.'⁸ Meer dönerzaakjes zijn geen vooruitgang in het boulimisch angehauchte Duitsland wanneer de kwalitatief wat hoger te waarderen voedselzaken tegelijkertijd zakelijke problemen ondervinden. Een toename in het consumptieve gebruik van bepaalde producten is kenmerkend voor verarming. Het waren bijvoorbeeld altijd de lager sociaal-economisch ingeschatte buurten in Nederland waar de moorkop en de biefstuk aftrek genoten. In de hoger in te schatten buurten ging men uit eten.
2. Het is logisch dat bij het beginnen van de overgangstijd naar de vergrijsde samenleving er een moment komt waarin de problemen even een nieuw en plezierig evenwicht lijken te vinden. Zoals nu. De werkloosheid blijft in de USA stabiel rond de

⁵ Spiegel 31-05-2010

⁶ <http://www.welt.de/politik/deutschland/article11389451/Unter-den-Wohlhabenden-waechst-der-Hass.html>

⁷ Grünewald, Stephan, 2007 (2006), *Deutschland auf der Couch, Eine Gesellschaft zwischen Stillstand und Leidenschaft*, München, Heyne

⁸ Welt-online 19-12-2009

tien procent hangen. Terwijl ze in Duitsland de laatste jaren, het begon al voor de laatste crisis, met ongeveer een half miljoen per jaar afneemt. Deze afnemende werkloosheid is de beginnende vergrijzing. Natuurlijk is een dalende werkloosheid voordelig. Maar de bodems van de pensioenkassen en de schatkist worden er niet blijvend mee bedekt in de vergrijsde toekomst. Er komt een moment dat elke nieuwe werkende het pensioen van zijn meer verdienende voorganger heeft op te brengen. Plus belastingen. Plus zorgkosten. Want dat betekent een geboortecijfer van 1,36.

Met de door de centrale banken bijgedrukte welvaart en de geleende zorg begint Duitsland nu de nadelen van Europa te ondervinden. In plaats van export, euro en eenheid is Europa eenheid en euro op Duitse kosten, betaald door de export. Ten koste van de Duitse werknemer. Pittige salariseisen voor volgend jaar liggen inmiddels op tafel. Dan maar de euro verlaten? Er wordt zo her en der hard geroepen dat een terugkeer naar de D-mark nadelig is, maar het onderwerp ligt daardoor ook op tafel. Het is ook nadelig. Beter gezegd: het lost niets op. De schulden zijn te hoog, de vergrijzing begint, de ontvolking is gaande. Wat men zou moeten overwegen zoals iedereen met te hoge uitgaven, is...

Neen, niet bezuinigen op zich. Hoewel het doen van uitgaven die men zich niet kan veroorloven nooit verstandig is. Men zou de inkomsten moeten vergroten. Door hogere lonen.

In juli 2005 wenste Bert Rürup, de toenmalige voorzitter van de Duitse raad van economische wijzen en economisch adviseur van de regering met het oog op de betaalbaarheid van de pensioenen dat dan ook. Hij stelde, voor een ieder volkomen onverwacht, hogere lonen voor.⁹ Dat had de financiële basis van de pensioenpiramide groter gemaakt. Het bleek een scherp afgeschoten losse flodder voor de boeg van het Duitse schip van vergrijzende staat. Men had het moeten doen. Maar deed het niet. Au contraire.

Overname van opmerkingen? Interesse? Vragen? Opmerkingen? Eerdere nummers, of een abonnement? Graag even contact : <http://www.sanderboelens.nl>
©Sander Boelens

⁹ http://www.focus.de/finanzen/versicherungen/rentenpleite_aid_97267.html